

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 7, Issue 1, March 2019, p. 178-198

Received	Reviewed	Published	Doi Number
02.02.2019	08.03.2019	25.03.2019	10.18298/ijlet.3244

The Language Errors in Mass Media

Engin ÖMEROĞLU¹

ABSTRACT

This article examines the language errors detected in the mass media such as newspapers, magazines and televisions in Turkey. The reasons for the language errors, how to make a proper sentence and how to pay attention to avoid the language error in the sentence are handled systematically. The study was carried out with a document analysis model which is one of the qualitative research methods. The data were obtained from erroneous sentences from different mass media, which were detected at different times. A total of *fifty one* sentences are classified and examined under *twelve* headings: (1) Unnecessary use of words and fixes; (2) Malapropism, incorrect word preference; (3) Language errors resulting from structural failure of words; (4) Punctuation errors; (5) Idioms and proverbial errors; (6) Syntax errors resulting from incorrect use of words; (7) Language errors related to mode, time and roofs; (8) Completion errors; (9) Language errors due to lack of subject-verb; (10) Language errors resulting from person-singularity-plurality mismatch between subject-verb; (11) Language errors related to the components; (12) Vague and illogical sentences established by multiple faulty elements. However, this classification is not a definite, irreplaceable classification. Because it is possible to come across different types of language errors that cannot be presented her. Those erroneous sentences that were identified and examined in the research were obtained from the articles in the national press and broadcasting organizations, written by their employees. This is remarkable as it shows how widespread the language errors are. Starting from the primary school to the higher education, it is necessary to give importance to writing education, which is one of the basic language skills, in order not to make language errors.

Keywords: Communication, Mass media, Effective use of the language, Accurate sentences, Erroneous sentences.

Kitle İletişim Araçlarındaki Dil Yanlışları

ÖZET

Bu makalede Türkiye'deki gazete, dergi, televizyon gibi kitle iletişim araçlarında tespit edilen *dil yanlışları* incelenmektedir. Kurallara uygun bir cümlenin özellikleri ile dil yanlışlarının sebepleri sistematik bir şekilde ele alınmaktadır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi modeliyle yapılmıştır. Veriler, farklı kitle iletişim araçlarından, farklı zamanlarda tespit edilen hatalı cümlelerden elde edilmiştir. Araştırmada toplam *elli bir* cümle *on iki* başlık altında tasnif edilip incelenmektedir: (1) Sözcüklerin, eklerin gereksiz kullanılması, (2) Sözcüklerin yanlış anlamda kullanılması, yanlış sözcük tercihi (3) Sözcüklerin yapısal bozukluğundan kaynaklanan dil yanlışları (4) Noktalama yanlışları (5) Deyim ve atasözü yanlışları (6) Sözcüklerin yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan sözdizimi yanlışları (7) Kip, zaman ve çatılarla ilgili dil yanlışları (8) Tamlama yanlışları (9) Özne-yüklem eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışları (10) Özne-yüklem arasındaki kişi-teklik-çokluk uyumsuzluğundan kaynaklanan dil yanlışları (11) Tümleçlerle ilgili dil yanlışları (12) Birden fazla yanlış unsurla kurulan muğlak ve mantıksız cümleler. Ancak bu sınıflandırma kesin, değişmez tasnif değildir. Çünkü burada veril(e)meyen farklı türdeki dil yanlışlarına, örneklere da rastlamak mümkündür. Araştırmada tespit edilip incelenen yanlış cümleler ulusal basın ve yayın kuruluşları ile bu kurumlarda çalışanların yazdıklarından, bazı yazarlardan elde edilmiştir. Bu durum, dil yanlışlarının ne kadar yaygın olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Dil yanlışının yapılmaması için ilkokuldan başlayarak yükseköğretime kadar temel dil becerilerinden yazma eğitimine önem vermeyi gerekli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Kitle iletişim araçları, Dilin etkin kullanımı, Doğru cümleler, Yanlış cümleler.

¹ Öğretim Görevlisi Dr., Sakarya Üniversitesi, Türk Dili Bölümü. enginomeroglu@gmail.com

1. Giriş

Dil ve iletişim, iki ayrı kavram gibi gözükse de aslında birbirini tamamlayan unsurlardır. Berelson ve Steiner'e göre "İletişim; bilgilerin, fikirlerin, duyguların, becerilerin vb'nin simgeler kullanılarak iletilmesidir" (Mutlu, 2017: 158). Dilin birçok tanımı bulunmaktadır ve dilin en önemli özelliği "insanlar arasında iletişimi sağlayan en temel araç" (Göçer, 2017: 2) olmasıdır. Dilin doğru, güzel ve etkin kullanılması iletişimin sağlıklı olmasını mümkün kılar. Dilde "iletişim etkinliği için esas olan, mesajın hedef tarafından kaynağın gönderdiği biçimde algılanmasıdır" (Tutar, Yıldız, 2012: 23). Bu bağlamda konuşurken özellikle de yazarken dikkatli olmak, dili doğru kullanmak gerekir.

İletişim aracı olma özelliğinin yanında dil, kültürün de temel ögesidir ve "kültür toplumunun şah damarını da dil oluşturmaktadır" (Develi, 2015: 23). Bunun yanında dil; eğitim-öğretimin anahtarı, bilgiye ulaşmanın, bilgiyi aktarmanın yegâne sağlayıcısıdır. "Dil olmasaydı, uygarlık olmazdı. Bu denli önemli bir değer, görevini gereği gibi yapabilmesi, bir düzen içinde işlemesine bağlıdır. Bu düzenin adı, 'dil kuralları'dır. Dil kuralları kamunun ortak bilinciyle oluşmuştur" (Aksoy, 2002: 8). Kamunun ortak bilinciyle oluşan dil kurallarına herkesin özellikle de eğitilmiş aydın kişilerin uyması beklenir. Ancak "Türkiye'de özel radyo ve televizyonların birdenbire çoğalması, televizyonun her evin yaşamında önemli bir yer almasıyla son 20 yılda Türkçede bozuk anlatımların, yanlış söyleyişlerin, yerinde olmayan sözcük kullanımlarının yaygınlaştığı" (Aksan, 2015: 152) görülmektedir. Aslında "radyo ve televizyon yayımlarının yaygınlaşması, dinleme ve izleme oranlarının yükselmesi Türkçe açısından olumlu ve yararlı gelişme olması gerekirken; söyleyiş bozuklukları, cümle düşüklükleri, yanlış sözcük kullanımı, kaba dil, argo gibi olumsuzluklar genç kuşakların diline yerleşmiştir" (Akalin, 2015: 212). Akkaya da öğretmen adayları üzerine yapmış olduğu çalışmada "dil bilgisi kurallarını uygulayamama ve 'anlatım bozukluğu' konusunun ciddi bir sorun olduğunu" (2012: 418) belirtmiştir.

Dilin doğru kullanımı meselesi sadece dil bilimcileri, bu alanda çalışanları ilgilendiren bir konu olmamakla birlikte, bugünün meselesi de değildir: "Yahya Kemal de bir yazısında; *Lisan bahsi açıldıkça 'Hâlâ mı o bahis?' diyerek bezginlik gösterenler, bana, acınmaya lâayık, gözlerini gaflet bürümüş, en zavallı kayıtsızlar gibi görünüyorlar. Vatan bahsi açıldığı bir yerde 'Hâlâ mı o bahis?' diyecek bir Türk, iğrenç bir kayıtsızlık göstermiş sayılır. Bu telâkki, lisan bahsine olan kayıtsızlığa karşı da bu derece doğru ve yerindedir*" (Banarlı, 1999: 236) diyerek dil konusundaki hassasiyetini belirtmiştir.

Dilin doğru kullanılması için Türkçe eğitiminde bu konuya özel önem verilmeli, Türkçe ders kitaplarında genişçe anlatılmalıdır. "Zira yanlışlar söz varlığından cümle kuruluşlarına ve oradan da paragrafa kadar geçmiş durumdadır" (Yılmaz, 2012: 16). Dilin kurallarını bilmek doğru yazabilmek için yeterli olmayabilir. Kurallar ancak uygulanabildiği zaman değerlidir. Dolayısıyla kuralların nasıl uygulan(ma)dığını göstermek adına, kitle iletişim araçlarında tespit edilen cümlelerdeki dil yanlışları incelenip cümleyi oluştururken yapılması/yapılmaması gerekenler bu çalışmada sistematik olarak açıklanacaktır. Yanlıştan doğruyu ulaştırmak, bir daha aynı hatayı yapmamak da öğrenmenin bir başka yolu olabilir.

1.1. Dil Yanlışları

Dil yanlışlarına *anlatım bozukluğu, galat, cümle düşüklüğü, dil sorunu* gibi adlar da verilmektedir. Cümlelerin, hatta paragrafların kurallara uygun olarak yazılmamasına dil yanlışları/ anlatım bozukluğu denir (Yılmaz, 2010: 41) ve "genel anlatım bozuklukları 'fesahat' konusu içinde yer alır. Fesahat, yazıda ve konuşmada, kelime ve cümlelerin ses, ahenk ve mana bakımından kusursuz olması

demektir” (Ercilasun, 2015: 287). Bir başka ifadeyle “önceden bilinen kurallar ve kelimeler bütünü dışına çıkararak konuşmak ve yazmak dil yanlışı sayılır” (Yılmaz, 2010: 13). Dil yanlışı konuşmada pek önemsenmese de yazı dilinde önemlidir. Çünkü “konuşmanın etkisi ve tepkisi anlık, yazmanın etkisi ise süreklidir” (Yılmaz, 2012: 13). Konuşma, doğal bir süreçtir; yazı ise bilinçli yaratılmış belirli kuralların yöntemindedir (Ong, 2018: 101). Bu bağlamda konuşmaya göre daha kalıcı ve bağlayıcı olan yazılarda dil yanlışı yapılmaması gerekir.

Dil yanlışıları genellikle uzun kurulmuş *sıralı, bağlı, birleşik, karma cümlelerde* görülmektedir. Bunun için uzun cümlelerde dikkatli olmak gerekir. Şüphesiz “cümlelerdeki sözcük sayısı sınırlandırılmaz” (Ateş, 2011: 159). Ancak unutulmamalıdır ki uzun cümleler dil yanlışı yapma ihtimalini arttıran önemli sebeplerdendir. Özbay da “cümleler birbirine bağlandıkça kelime ve kelime gruplarına hâkim olmanın düşünceleri toparlamanın zor olduğuna” (1995: 165) dikkat çekmiştir. “Anlamı bütün boyutlarıyla yansıtmada tek bir cümlenin yeterli olmadığı durumlarda, cümlelerden meydana gelen dil birliklerine başvurulur” (Karahan, 2008: 85). Cümle bağımsız olsa da “anlam bakımından diğer cümlelerle bağlantılı olabilir” (Dizdaroğlu, 1976: 8). Bu bakımdan uzun cümleler yerine kısa cümlelerle yazmak, anlatılmak istenileni yeni cümle(ler)de devam ettirmek daha doğru bir yazım şekli olabilir.

1.2. Cümle

Cümlenin çeşitli şekilde tanımları yapılmıştır: “Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi, tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur” (Ergin, 1983: 398). “Kendi kendine yeten bir yargı cümle sayılır” (Banguoğlu, 1990: 522). “Cümle en dar anlamıyla bir yargı grubudur” (Özkan, Sevinçli, 2011: 116). Karahan ise cümleyi; “Bir düşünceyi, duyguyu, durumu, olayı yargı bildirerek anlatan sözcük veya sözcük dizisine cümle denir” (2008: 9) diye tanımlamıştır. (...)

1.3. Doğru Cümle

Güzel, edebi cümle kurmayı herkes isteyebilir ancak bundan önce cümleyi doğru kurabilmek, dil yanlışı yapmadan yazabilmek gerekir. Doğru cümle; “anlatımın sağlam olması ve dilin kurallarına uyulması ile mümkündür. Doğru ve iyi anlatımlı cümleleri oluşturabilmek için bazı temel özelliklerin bilinmesi gerekir” (Hepçilingirler, 2004: 334). Bunlar ise; “dil bilgisi kurallarına uygunluk, açıklık, duruluk, yalınlık, vb. özelliklerdir” (Göçer, 2018: 68).

Dil bilgisi kurallarına uygunluk (yapıca doğruluk): Cümleyi kurarken dil bilgisi kurallarına uymak gerekir. Bunlar; “dil bilgisi bakımından söz varlığının doğru yazılması, sözdiziminin doğru kurulması” (Yılmaz, 2010: 44) demektir. Bir başka ifadeyle, cümlede özne, tümleç, yüklem gibi ögeler, fiil çatıları, kipleri ve diğer özellikleriyle birbirine uyumlu olmalıdır. Tamlamalar yanlıştır kurulmamalıdır. Ayrıca yazım ve noktalama hatası da yapılmamalıdır. Bir tek virgölün bile cümlenin anlamını değiştirebileceği unutulmamalıdır.

Açıklık (anlamca doğruluk): “İyi bir cümle için cümlenin sadece dilbilgisi bakımından doğru olması yetmez; cümlede ifade edilen fikrin mantık bakımından da doğru olması gerekir” (Aktaş, Gündüz, 2001: 81). Doğru, açık cümle; “sözcük ve cümlenin bünyesinde eskiden şimdiye kadar kazandığı anlamların o an için doğru ifadesidir” (Yılmaz, 2010: 44). Bir başka ifadeyle cümleyi okuyanlar o cümleden farklı farklı anlam çıkarmamalı; anlatılmak, iletilmek istenileni kolayca anlayabilmelidir. Örneğin “Koşuda birinci olduğuna sevindim.” cümlesi açık doğru bir cümle değildir. Çünkü koşuda kimin birinci olduğu belli değildir.

Cümle yalın ve duru olmalıdır: Cümlede gereksiz sözcük ya da *ek* bulunmamalı, cümle yalın ve duru olmalıdır. Bir cümlede “gereksiz sözcük, söz grupları, deyim, atasözü vb. yapılarla anlam bulanıklaştırılmamalıdır” (Kıbrıs, 2010: 21). Güzel ve sanatlı yazmak hevesiyle cümleye hiçbir anlam güzelliği katmayan sözcüklere yer verilmemelidir. Örneğin; “Bir tutum almak, tutum sahibi olmak dediğimde bir ülkenin köklü değişim noktalarındaki, kavşaklarda, dönemeçlerdeki hâl ve tavrımızdan, söz ve eylemlerimizden söz ediyorum.”² cümlesi yalın, duru cümle değildir. *Eş* ve *yakın anlamlı sözcükler* (tutum almak-tutum sahibi olmak; kavşaklar-dönemeç noktaları; hâl-tavır;) dil yanlışına sebep olmuştur.

1.4. Problem Durumu

Türkçe için; dil bilgisi/ dil bilim, dil tarihi incelemeleri, lehçe, şive ve ağız araştırmaları vb. alanlarda günümüze kadar birçok çalışma yapılmış; yerli, yabancı kitaplar ve makaleler yayımlanmıştır. Ancak Türkçedeki dil yanlışlarını konu alan yayınların az ve yetersiz olduğunu söylemek mümkündür.

Kitle iletişim araçları gazete, televizyon, dergi vb. araçlardır. Kitle iletişim araçlarının izler kitlesi görece geniştir, kamusaldir, içeriği herkese açıktır (Mutlu, 2017: 200-201). Kitaplar; gazete, dergi, televizyon gibi geniş kitlelere hitap etmese de onlar da bir çeşit iletişim aracı sayılır.

Kitle iletişim araçlarında; gazete dergi, televizyon ve kitaplarda kullanılan dil/Türkçe doğru mudur? Bu kaynaklarda dil yanlışları yapılmakta mıdır? Yapılıyorsa bunun dilbilgisel olarak sebepleri nelerdir?

Cümle sözcük(ler)den meydana gelir ve anlatımın temel unsurudur. Cümle(ler) paragrafları, paragraflar da metni oluşturur. Doğru cümle kuramayanlar doğru paragraf, doğru metin oluşturamazlar. Bu bakımdan cümleyi kurarken; konuşup yazarken dil yanlışları yapmamak gerekir.

Dili doğru kullanmak konusunda herkesin dikkatli olması beklenir. Özellikle yazma işi ile uğraşanlar; yazarlar, gazeteciler ve eğitimcilerin Türkçeyi doğru kullanmaları gerekir. Ancak “Türkçe konusunda gerçekten titizlik gösteren kişiler bile çoğu kez eleştirdikleri yanlışları yapmaktan kurtulamamışlardır” (Heçilingirler: 2001: 1). Bu durum yalnız aydınların değil konuşan, yazan, belli bir eğitimden geçmiş kimselerin de sorunu (Zülfikar, 2012: 19) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için neler yapılabilir? Konuşurken ve yazarken dil yanlışları yapmamak için nelere dikkat etmek gerekir?

Bu çalışmada yukarıdaki soru(n)ların çözüm yolları ortaya konulacak ve sadece cümle düzeyindeki dil yanlışları incelenecektir.

2. Yöntem

2.1. Model

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden *doküman incelemesi* modeliyle oluşturulmuştur. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım, Şimşek, 2013: 217). Araştırmada veriler, çeşitli kitle iletişim araçlarından farklı zamanlarda dil yanlışları bulunan 51 ayrı cümleden elde edilmiştir.³ Bu örnek cümleler 12 başlık altında incelenerek tartışılmış ve sonuca gidilmiştir. Örnek cümlelerin nereden alındıkları bulunduğu sayfalardaki dipnotta gösterilmiştir.

² Taraf Gazetesi, Nebi Yağcı 02.10. 2009

³ Bu makaledeki örnek cümleler, bazı kitle iletişim araçlarından ve kitaplardan rastgele seçilmiştir. Hiçbir kişi ve kuruluşa yönelik, bilhassa yapılmış tutum ve eleştiri değildir.

2.2 Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı kitle iletişim araçlarında görülen dil yanlışlarına dikkat çekmek, bu yanlışların dilin iletişimsel boyutuna yapmış olduğu olumsuz durumu ortaya koymaktır. Bu çalışmada elde edilen verilerde, cümle düzeyindeki dil yanlışlarının sebepleri tespit edilerek, yanlışların yapılmaması için dikkat edilmesi gerekenler açıklanmaktadır.

2.3. Çalışmanın Sınırı

Bu çalışma, çeşitli basın ve yayın kuruluşlarından farklı zamanlarda tespit edilen elli bir hatalı cümle ve bu cümlelerin analizi ile sınırlıdır.

3. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde basın yayın organlarından tespit edilen yanlış cümlelerin analizi yapılacaktır. Tespit edilen cümlelerdeki dil yanlışlarının sebepleri sistematik bir şekilde ele alınıp tartışılacaktır.

3.1. Sözcüklerin, Eklerin Gereksiz Kullanılması

Cümlede aynı anlama gelen/ eş ve yakın anlamlı, benzer sesli sözcükler bir arada kullanırsa dil yanlış yapılmış olur. "Yineleme denilen dil kusuru aynı anlama gelen birden çok sözcüğün bir arada kullanılmasıdır" (Aksoy, 2001: 111). Bunun yanında çelişen sözcüklerin cümlede bir arada kullanmak da dil yanlışına sebep olabilir.

- Örnek cümle:

Bireyi, yurttaşı olmakla övündüğüm, kıvanç duyduğum ulusumun esenlik ve çağdaşlığı, benim ödünsüz savunduğum bir erektir.⁴

Yukarıdaki cümlede eş anlamlı (övünmek, kıvanç duymak) sözcüklerin bir arada kullanılmasından kaynaklanan dil yanlışlığı bulunmaktadır. Eş anlamlı sözcüklerden birine gerek yoktur.

- Örnek cümle:

Siz eğer emeklileri desteklemeyi, zenginliğinize paralel kılmaz iseniz, sürdürebilir iyileştirme konusu olamaz.⁵

Yukarıdaki cümlede "eğer" sözcüğüne gerek yoktur çünkü cümledeki şart kipi (i-se-) zaten aynı anlamı cümleye katmaktadır.

- Örnek cümle:

Değişik diyalektlerde de olsa, 180 milyona yakın insan konuştuğu için yaygın diller arasında sayılan Türkçe dili; "yazı" boyutundan kopukluğunun öksüzlüğünü, gitgide yoksullaşıp eriyerek ödüyor.⁶

Yukarıdaki cümlede "Türkçe dili" ifadesinde "dil" sözcüğüne ihtiyaç yoktur; "Türkçe" zaten "dil" demektir.

- Örnek cümle:

Türk futbolunda yeni dönem: Vergi kanunları ile bazı KHK kararlarında değişiklik yapılması hakkında çıkartılan kanunda, futbol kulüplerini ilgilendiren önemli bir değişiklik de yer aldı. Artık futbolculardan kesilen vergiler amatör branşlara harcanması için kulüplere geri iade edilecek.⁷

⁴ Sözcü Gazetesi, Yekta Güngör Özden 26. 03. 2018

⁵ Sabah Gazetesi, Şeref Oğuz 20. 03. 2012

⁶ Milliyet Gazetesi, Çetin Altan 21.04.2005

⁷ Mynet, İnternet Haber Gazetesi 21. 03. 2018

Yukarıdaki cümlede gereksiz sözcük kullanılmış, dil yanlışı yapılmıştır. Cümlelerin yüklemine bulunan “geri iade edilecek” sözündeki “geri” sözcüğüne gerek yoktur. Çünkü “iade edilen” geri verilen demektir. Ayrıca yukarıdaki cümlede başka dil yanlışı da vardır: KHK’nın açılımı; Kanun Hükmünde Kararname’dir. Dolayısıyla KHK’dan sonra “kararname” yazılmamalıydı. Cümle “Türk futbolunda yeni dönem: Vergi kanunları ile bazı KHK’larda değişiklik yapılması hakkında çıkartılan kanunda, futbol kulüplerini ilgilendiren önemli bir değişiklik de yer aldı. Artık futbolculardan kesilen vergiler amatör branşlara harcanması için kulüplere iade edilecek” şeklinde düzeltilir.

- Örnek cümle:

*Avusturalya’nın Sydney’de kentinde, ülkenin yerlisi Aborjinler, polisle tam dokuz saat süreyle çatıştı.*⁸

Yukarıdaki cümlede birden fazla dil yanlışı vardır. Cümlede gereksiz ek kullanılmıştır. Sydney sözcüğünden sonra yazılan (+de) bulunma hali ekine; ayrıca “süre” sözcüğüne de gerek yoktur. Cümle, “Avusturalya’nın Sydney kentinde ülkenin yerlisi Aborjinler, polisle tam dokuz saat çatıştı.” şeklinde yazılmıydı.

- Örnek cümle:

*Hava koşullarından dolayı gecikmeler bu dedikodulara neden oldu.*⁹

Yukarıdaki cümlede gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan dil yanlışı bulunmaktadır. Cümledeki “dolayı” edatına gerek yoktur; “koşulları+ndan” sözcüğündeki “+ndan” eki zaten “dolayı” edatının görevini üstlenmektedir.

- Örnek cümle:

*Bu konuda ulusça ve milletçe duyarlı olmalıyız.*¹⁰

Yukarıdaki cümlede eş anlamlı sözcükler dil yanlışına sebep olmuştur: “ulus” ve “millet” aynı anlamda iki ayrı sözcüktür. Bu sözcüklerden biri tercih edilip cümle, “Bu konuda milletçe duyarlı olmalıyız.” şeklinde yazılmıydı.

- Örnek cümle:

*Siyasî gelişmeler hükûmete nasıl etki edeceği belli değil.*¹¹

Yukarıdaki cümlede bulunan yardımcı fiil (*etki etmek*) dil yanlışına sebep olmuştur. Bir fiille anlatılabilecek durumu iki sözcükle anlatmaya gerek yoktur. “etki etmek” yerine “etkilemek” denilebilir. Cümle, “Siyasî gelişmeler(in) hükûmeti nasıl etkileyeceği belli değil.” şeklinde düzeltilir. Ayrıca örnek cümledeki tamlama da yanlıştır; tamlayan (+In) eki yazılmamıştır.

3.2. Sözcüklerin Yanlış Anlamda Kullanılması; Yanlış Sözcük Tercih

Dilimize Arapça, Farsça ve Batı dillerinden girmiş ve hâlen kullanılan sözcüklerden bazıları, yazılışı-söylenişi bakımından birbirine benzemektedir. Ancak cümlede “anlamı farklı sözcük kullanılmamasına dikkat edilmelidir” (Gülensoy, 2015: 307). Bu gibi sözcükleri arasındaki anlam farkına dikkat etmeden kullanmak yanlışa, yanlış anlamaya sebep olabilir (Aksoy, 2001: 24-38).

⁸ Milliyet Gazetesi, Dış Haberler Servisi 17. 02. 2004

⁹ Vatan Gazetesi 05. 03. 2005

¹⁰ Milliyet Gazetesi 13. 12. 2011

¹¹ Milliyet Gazetesi 21.01. 2001

Birbirine benzeyen ancak anlamı farklı, karıştırılabilen sözcüklerden bazıları şunlardır: *demografik*¹²-*demokratik*¹³, *etkin*¹⁴-*etken*¹⁵, *mahiyyet*¹⁶-*maiyyet*¹⁷, *meşrutiyet*¹⁸-*meşruiyet*¹⁹, *mütevazi*²⁰-*mütevazı*²¹, *nüfus*²²-*nüfuz*²³, *öğretim*²⁴-*öğrenim*²⁵, *tabii*²⁶-*tabii*²⁷, *tahdit*²⁸-*tehdit*²⁹, *teamül*-*temayül*, *yayın*³⁰-*yayım*³¹... (Türkçe Sözlük, 2005). Bu sözcükleri yazarken dikkatli olmak gerekir.

- Örnek cümle:

*Bakan, mahiyyetindekilerle deprem bölgesine gidecek.*³²

Yukarıdaki cümlede “mahiyyet” sözcüğü “maiyyet” şeklinde yazılmalıydı. Çok farklı anlamı olan bu iki sözcük yazılışlarındaki benzerlik yüzünden böyle bir yanlışla sebep olmuştur.

- Örnek cümle:

*Kerkük'teki Nüfus İdaresini basanlar burada bulunan nüfus kayıtlarını yaktılar; anlaşılan Kerkük'ün demokratik yapısını değiştirmek istiyorlar.*³³

Yukarıdaki cümlede “demokratik” sözcüğü “demografik” sözcüğü yerine kullanılmış, dil yanlışlığı yapılmıştır.

- Örnek cümle:

*Hillary Clinton, bu olaylar yüzünden Esad yönetimi Amerika'nın gözünde meşrutiyetini yitirdiğini söyledi.*³⁴

Yukarıdaki cümlede yanlış kullanılan sözcük (meşrutiyet) dil yanlışlığına sebep olmuştur. Cümledeki “meşrutiyet” sözcüğü “meşruiyet” şeklinde yazılmalıydı. “Meşruiyet” *Meşru olma, kanuna uygun bulunma* (Develioğlu, 1999: 631) anlamına gelir. “Meşrutiyet” ise *yönetim biçimi, bir hükümdarın altında bulunma* (Develioğlu, 1999: 632) anlamındadır. Bu iki sözcük günümüzde de kullanılan, birbirine benzeyen ancak çok farklı anlamları olan sözcüklerdir.

¹² Demografik: (Sayfa 495) Nüfus bilimi ile ilgili.

¹³ Demokratik: (Sayfa 495) Demokrasiye uygun.

¹⁴ Etkin: (Sayfa 662) Hareketli, işleyen, çalışan, etkili.

¹⁵ Etken: (Sayfa 662) Etki eden, müessir, faktör.

¹⁶ Mahiyyet: (Sayfa 1326) Nitelik, vasıf, öz, asıl, esas, içyüz.

¹⁷ Maiyyet: (Sayfa 1330) Üst görevlinin yanında bulunan kimseler, alt kademedekiler.

¹⁸ Meşrutiyet: (Sayfa 1380) Hükümdarlıkla yönetilen bir ülkede hükümdarın başkanlığı altında parlamento yönetimine dayanan hükümet biçimi.

¹⁹ Meşruiyet: (Sayfa 1380) Meşruluk.

²⁰ Mütevazi: (Sayfa 1444) Birbirine paralel.

²¹ Mütevazı: (Sayfa 1444) Alçak gönüllü, gösterişsiz.

²² Nüfus: (Sayfa 1484) Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı.

²³ Nüfuz: (Sayfa 1484) İçine geçme, söz geçirme, güçlü olma.

²⁴ Öğretim: (Sayfa 1533) Belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedris, tedrisat, talim.

²⁵ Öğrenim: (Sayfa 1532) Herhangi bir meslek, sanat veya iş için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların elde edilmesi amacıyla yapılan çalışma, tahsil.

²⁶ Tabii: (Sayfa 1880) Elbette, işin gereği olarak.

²⁷ Tabii: (Sayfa 1880) Olağan, alışılmış. Doğada olan.

²⁸ Tahdit: (Sayfa 1884) Sınırlama, çevreleme, çevresini daraltma.

²⁹ Tehdit: (Sayfa 1932) Gözdağı.

³⁰ Yayın: (Sayfa: 2151) Basılıp satışı çıkarılan kitap, gazete gibi okunan veya radyo, televizyon aracılığıyla halka sunulan, duyurulan, iletilen şey, neşriyat.

³¹ Yayım: (Sayfa 2151) Yayıma işi, Kitap gazete vb. okunacak şeylerin basılıp dağıtılması, neşir.

³² Akşam Gazetesi, Şakir Suter 23. 08. 1999

³³ NTV Ana haber bülteni alt yazısı 10. 04. 2003

³⁴ SHOW TV Ana haber bülteni alt yazısı 12. 07. 2011

- Örnek cümle:

İngiltere Veliiaht Prensi William, dört aydır birlikte olduğu sevgilisi Kate Middleton ile çıktığı kayak tatilinde fotoğraflarının çekilip The Sun Gazetesi'nde yayınlanmasına çok sinirlendi.³⁵

Yukarıdaki cümlede “yayın” sözcüğü “yayımla-” fiili yerine kullanılmıştır. Oysa Türkçede *yayımla-mak* diye bir fiil yoktur. “Yayın” kitap, dergi, gazete gibi ürünlerin adıdır. “Yayımla-mak” ise; *neşretmek, yaymak, okuyucuya ulaştırmak* (Türkçe Sözlük, 2005: 2415-2416) demektir. Dolayısıyla yukarıdaki cümlede bulunan “yayınlanacak” sözcüğü “yayımlanacak” şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

*Emine Hanım, yöre halkıyla resim çekildi.*³⁶

Yukarıdaki cümlede “resim çekilmek” sözcüğü, “fotoğraf çekmek” yerine kullanılarak dil yanlışı yapılmıştır. Cümle “Emine Hanım, yöre halkıyla fotoğraf çekti.” şeklinde düzeltilebilir.

- Örnek cümle:

*Kimi uyarıcı ilaçlar, sporculara yarardan çok zarar sağlamaktadır.*³⁷

Yukarıdaki cümlede “sağlamaktadır” sözcüğü yanlış anlamda kullanılmıştır. Sağlamak, olumlu durumlar için kullanılır, “zarar sağlanmaz.” Cümle, “Kimi uyarıcı ilaçlar, sporculara yarardan çok zarar vermektedir.” şeklinde yazılmalıydı.

3.3. Sözcüklerin Yapısal Bozukluğundan Kaynaklanan Dil Yanlışları

Türkçe eklemeli bir dildir ve Türkçede sözcüklerin kök ve gövdelerine çeşitli yapım ekleri getirilerek farklı yeni yeni sözcükler üretilebilir. Ancak burada “dil kelime yapma şartlarına aykırı hareket etmemek lâzımdır. Dilin kelime yapma şartları üç nokta etrafında toplanır: kök ve gövde; yapım eki, yapım şekli” (Ergin, 1983: 149). Bunun gibi bilinen kelime türetme şartlarının dışına çıkıldığında hiç kullanılmayan *garip* sözcüklerle karşılaşılabilir: “alaraktan, bakkalcılık, esnafçılık...” gibi.

- Örnek cümle:

*Bu kuramlardan kuşkusuz ders kitaplarını hazırlamada da yararlanılabiliyor.*³⁸

Yukarıda “yararlanılabiliyor” sözcüğü yapıca bozuktur. Böyle bir kullanım Türkçede yoktur. Sözcük “yararlanılabılır” şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

*Hazırlanışlarında ve düzenlenmelerindeki sürekli denetimlilik özelliği, olgunlaşma ve geliştirilme yolunda geçirdikleri süreçlerin çok sayıda olması, titiz ve özenli çalışma gerektirici nitelikleri yönünden emek ve işlevsel değeri yüksek, kalıcı birer ürün olma özelliğini taşırlar.*³⁹

Yukarıdaki uzun cümlede “özelliliği” sözcüğü yapısal olarak bozuktur. Sözcük “özellik” şeklinde yazılmalıydı. Ayrıca cümlede başka dil yanlışı da bulunmaktadır. “emek ve işlevsel değer” tamlaması da yanlıştır. (Tamlama kuruluşları ile ilgili dil yanlışı başka başlık altında inceleneceğinden burada daha fazla açıklama yapılmamıştır.)

³⁵ Posta Gazetesi 02. 04. 2004

³⁶ Hürriyet Gazetesi 30. 03. 2012

³⁷ Yeni Sakarya Gazetesi 08. 03. 2012

³⁸ Küçükahmet, L. (2011). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayınları

³⁹ Küçükahmet, L. a.g.e.

- Örnek cümle:

*Otel beş yıldızlıkmış, dört yıldızlıkmış Yılmaz Ağabey'in umuru değil, kafasına göre yönetiyor...
Kahvaltı ve akşam yemeği açık büfe...⁴⁰*

Yukarıdaki cümlede “yıldızlıkmış” sözcüğü *yapısal* olarak bozuktur. Ayrıca “Yılmaz Ağabey'in umuru değil” cümlesindeki “umuru” sözcüğü de yanlış kullanılmıştır: Cümle, “Otel beş yıldızlık, dört yıldızlık; Yılmaz Ağabey'in umurunda değil, (takımı) kafasına göre yönetiyor.” şeklinde yazılmalıydı.

3.4. Noktalama Yanlışları

Noktalama işaretleri, yazıya özgü bir uygulama yolu veya yöntemidir. Anlatılmak istenileni [anlatabilmek] veya yazının iyi anlaşılmasını sağlamak, kolaylaştırmak ya da anlamı pekiştirmek için kullanılır (Parlatır, 2015: 315).

Noktalama işaretlerinden virgöl, noktalı virgöl ve iki noktanın yanlış yerde kullanılması veya kullanılmaması cümlede anlamı değiştirip dil yanlışına sebep olabilir. “Oku da adam ol baban gibi, eşek olma!” sözü, bu konudaki bilindik en güzel örnektir. Virgölün yerini değiştirip cümleyi; “Oku da adam ol, baban gibi eşek olma!” şeklinde yazarsak farklı bir anlam çıkmaktadır. İkinci cümledeki bütün sözcükler ilk cümle ile aynı olmasına rağmen, sadece virgölün farklı yere konulmasıyla vurgu ve anlam tamamen değişmektedir: İlk cümlede *okumuş bir baba* varken, ikinci cümlede *okumamış eşek bir baba* söz konusudur.

- Örnek cümle:

Bakteri Bakan'ı öldürdü⁴¹

Yukarıdaki cümlede “bakteri” sözcüğünden sonra virgöl gelmeliydi. Virgöl konulmadığında “bakteri bakanı” gibi anlam ortaya çıkmakta, dil yanlışına sebep olmaktadır.

- Örnek cümle:

Yobaz Atatürk'ü anlayamaz!⁴²

Yukarıdaki cümlede virgöl eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışlığı vardır. Cümlede “Yobaz” sözcüğünden sonra virgöl konulmalıydı. Virgöl konulmazsa “Yobaz Atatürk” gibi bir anlam çıkmaktadır ki yazarın söylemek istediği bu değildir.

Adlaşmış sıfatlardan sonra virgöl konulmalıdır. Adlaşmış sıfatlarda tamlayan mevcut iken tamlanan kullanımdan düşer, sadece sıfat olan sözcük kalır. Adlaşmış sıfattan sonra başka bir isim geliyorsa bu sözcükten sonra virgöl koymak gerekir. Bu yapılmadığında, sıfat bu isimle kurulmuş tamlama gibi algılanıp dil yanlışına sebep olur: “Küçük ağacın arkasına saklanmıştı.” cümlesindeki “küçük” sözcüğü adlaşmış sıfattır. Bu sözcükten sonra virgöl konulmalıdır. Virgöl konulmadığında “küçük ağaç” gibi bir tamlama ortaya çıkmakta, cümlede, *küçük ağaç* mı, *küçük çocuk* mu kastediliyor, belli olmamaktadır.

- Örnek cümle:

Erdoğan açıkladı sıra İnce, Akşener, Demirtaş ve Karamollaoğlu'nda.⁴³

⁴⁰ Vatan Gazetesi, Selahattin Duman 10. 11. 2004

⁴¹ Tercüman Gazetesi 25. 08. 2004

⁴² Sözcü Gazetesi, Mehmet Türker 10. 11. 2013

Yukarıdaki cümlede iki nokta işaretinin kullanılmamasından kaynaklanan dil yanlışı vardır. Cümle, “Erdoğan açıkladı: Sıra İnce, Akşener, Demirtaş ve Karamollaoğlu’nda.” şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

*Aslan Roma’dan istediğini aldı.*⁴⁴

Yukarıdaki cümlede noktalama hatası vardır. “Aslan” sözcüğünden sonra virgül konulması gerekirdi. Yukarıdaki cümlede geçen aslan sözcüğü Galatasaray Futbol Takımı için kullanılan bir *eğretilemedir*. Roma ise İtalya’nın Roma Futbol Takımı’dır. Virgül olmadığına “Aslan Roma” tamlaması gibi yanlış bir durum ortaya çıkmakta, dil yanlışı yapılmaktadır.

3.5. Deyim ve Atasözü Yanlışları

Diller için sözcükler kadar önemli olan atasözü ve deyimler, ait olduğu dilin önemli varlığı, hazinesi sayılır. Deyimler ve “atasözleri, belirttikleri hükümler doğrultusunda dili kullanan toplumun dünya görüşünü, yaşayış biçimini ve genel olarak kültür tarihini yansıtır” (Güleç, 2006: 16).

Deyimler ve atasözleri en az iki sözcükten oluşur; anlatıma derinlik, zenginlik katar. Deyimler yöreden yöreye, söyleyişte bazı küçük değişiklikler gösterse de genellikle değişmeyen kalıp sözlerdir. Çünkü “atasözlerinde olduğu gibi deyimlerde de sözcükler belli biçimde kalıplaşmıştır” (Aksoy, 2001: 222). “Kalıplaşmış sözlerin kalıbını kırma girişimi, her seferinde anlatım bozukluğuna yol açar” (Heçilingirler, 2004: 340). Bu bağlamda deyimler ve atasözlerindeki sözcükler değiştirilip farklı şekilde söylenip yazılırsa dil yanlışı yapılmış olur. Örneğin, “Süt dökmüş kedi gibi.” yerine “Su dökmüş kedi gibi” denilemez.

- Örnek cümle:

*Ben de gördüğüm zaman ağzım dudaklarıma varıyor.*⁴⁵

Yukarıdaki cümlede de deyim hatası yapılmıştır. Cümlede geçen “ağzım dudaklarıma varıyor.” ifadesi “ağzım kulaklarıma varıyor” şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

*Bayrak sorununu Genel Kurmay Başkanı Sayın Hilmi Özkök de dile gösterdi.*⁴⁶

Yukarıdaki cümlede “dile getirmek” deyimini yanlış bir biçimde “dile gösterdi” şeklinde yazılmış, dil yanlışı yapılmıştır.

- Örnek cümle:

*Haksız servetin kaynağını soran, saçı bitmedik yetimin hakkını çalanları teşhir eden gazete değil midir?*⁴⁷

Yukarıdaki cümlede “saçı bitmedik yetimin hakkı” deyimini yanlış kullanılmıştır. Deyimin doğrusu; “tüyü bitmemiş yetimin hakkı”dır. Yazar “tüy” yerine “saç” yazdığı için dil yanlışı yapmıştır.

⁴³ Hürriyet Gazetesi, Abdulkadir Selvi 07. 05. 2018

⁴⁴ Posta Gazetesi 14.03.2002

⁴⁵ Kanal D Ana Haber Bülteni, Mehmet Ali Birand 07.005. 2010

⁴⁶ Flash TV Ana Haber Bülteni, Hakan Aygün 29. 03. 2005

⁴⁷ Milliyet Gazetesi, Olaylar ve İnsanlar, Hasan Pulur 10. 03. 2007

- Örnek cümle:

*Şampiyonluk yarışında olduğunun farkında olup, mutlaka kazanılması gereken bir maçı 2-0 öne geçip zora sokmanın akla erecek bir açıklaması olmasa gerek.*⁴⁸

Yukarıdaki cümlede geçen “akla erecek bir açıklaması olmasa gerek” ifadesi yanlıştır. Cümledeki bu ifade “mantıklı bir açıklaması olmasa gerek” şeklinde düzeltilebilir.

- Örnek cümle:

*Bugün iki çocuğun konuşmasına kulak konuğu oldum.*⁴⁹

Yukarıdaki cümlede geçen “kulak konuğu oldum” deyimini yanlıştır. Bu deyim aslı “kulak misafiri oldum”dur. *Misafir* ve *konuk* aynı anlama gelen sözcükler olmasına rağmen birbirinin yerine kullanılamaz.

3.6. Sözcüklerin Yanlış Yerde Kullanılmasından Kaynaklanan, Sözdizimiyle İlgili Dil Yanlışları

Cümlede sözcüklerin yanlış yerde kullanılması dil yanlışına sebep olur. “Sözcüklerin, tümce içinde bulunmaları gereken yerden başka bir yerde bulunması sözün hiç anlaşılması sonucunu doğurur” (Aksoy, 2001: 178). *Takdim tehir hatası* da denilen bu yanlışlıkta önce gelmesi gereken unsurların sonra, sonra gelmesi gerekenlerin önce bulunması (Ercilasun, 2015: 295) söz konusudur. “Türkçede iki tümce birbirine bağlandığında ortak öge, her iki tümce için de geçerli olmalıdır. Değilse *dilbilgisel* bir yanlışlık yapılır” (Hepçilingirler, 2001: 111).

- Örnek cümle:

*Afgan lideri Karzai bugün ertelenen ziyaretini gerçekleştirecek.*⁵⁰

Yukarıdaki cümlede sözcüğün yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan dil yanlışlığı bulunmaktadır. Afgan liderinin ziyareti sanki *bugün ertelenmiş* gibi bir anlatım vardır. Bu hata zarf tümlecini (*bugün*) yüklemden önce yazarak “Afgan lideri Karzai ertelenen ziyaretini bugün gerçekleştirecek.” ya da zarf tümlecinin yerini değiştirmeden *bugün* sözcüğünden sonra virgül koyarak düzeltilebilir. (*Afgan lideri Karzai, bugün ertelenen ziyaretini gerçekleştirecek.*)

- Örnek cümle:

*Önem alınmazsa bu hastalık ölüme, hatta kısmi felce neden olabilir.*⁵¹

Yukarıdaki cümlede altı çizili sözcüklerin yanlış sırada olması sebebiyle *mantık hatası* oluşmuş, dil yanlışlığı yapılmıştır. Cümle “Önem alınmazsa bu hastalık kısmi felce, hatta ölüme neden olabilir.” şeklinde yazılmalıydı. Çünkü ölüm, kısmi felce göre daha kötü bir durumdur.

- Örnek cümle:

*Başbakan Çin’e bu yılın sekizinci büyük gezisini yapıyor.*⁵²

Yukarıdaki cümlede dolaylı tümleç (Çin’e) yüklemden önce yazılması gerekirdi. Cümlede anlatılmak istenilen açık değildir. Cümledeki “Çin’e bu yılın sekizinci büyük gezisi” söz öbeği incelendiğinde

⁴⁸ Habertürk Gazetesi, Cüneyt Haydaroglu 22. 04. 2018

⁴⁹ Takvim Gazetesi, Hakkı Yalçın 03. 03. 2012

⁵⁰ Posta Gazetesi, Mehmet Ali Birand 04. 04. 2002

⁵¹ Güneş Gazetesi 22. 02. 2012

⁵² Akşam Gazetesi 19. 09. 2011

cümlelerin yanlış olduğu anlaşılmaktadır. Sanki *başbakan Çin'e bu yıl defalarca gitmiş de sekizincisini gerçekleştirecekmış* gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır. Bu anlam bulanıklığını gidermek için *dolaylı tümleci* (yer tamlayıcısını) yüklemden önce yazmak gerekir. Cümle, "Başbakan bu yılın sekizinci büyük gezisini Çin'e yapıyor." şeklinde yazılabilir.

- Örnek cümle:

*Okulu bitirince doktor olarak doğduğu kasabada çalışmaya başladı.*⁵³

Yukarıdaki cümlede zarf tümleci "doktor olarak" yüklemden (çalışmaya başladı) önce olmalı, cümle "Okulu bitirince doğduğu kasabada doktor olarak çalışmaya başladı." şeklinde yazılmalıydı. Çünkü cümlede adı geçen kişinin *kasabada doktor olarak doğması* gibi yanlış anlam bulunmaktadır.

Yukarıdaki son iki örnek cümle dil bilgisel olarak yanlış olmamakla birlikte **anlam** bakımından yanlıştır. Eker de çalışmasında, "dil bilgisi bakımından doğru bir anlatım, anlamca 'doğru' olmayabilir veya anlamca doğru bir anlatım, dil bilgisi bakımından 'yanlış' kabul edilebilir" (2003: 431) diyerek konuya dikkat çekmektedir.

Türkçedeki tümleçlerin cümledeki yeri İngilizcede olduğu gibi (*subject+ verb+object+ place+time*) değişmez kural (?) biçiminde değildir. Ancak yine de **vurgu** ve **anlam** dikkate alınarak cümlelerin unsurlarını (nesne, dolaylı tümleç [yer tamlayıcısı] zarf tümleci) olması gereken yere yazmak gerekir.

3.7. Kip-Zaman ve Çatılarla İlgili Dil Yanlışları

Cümleler biçimsel olarak birbirine bağlı olduğu kadar anlam olarak da birbirini tamamlayan yapılardır. "Anlam bağı, cümlelerin aynı çatı altında toplanması için ön koşuldur. Hatta tek başına bile yeterlidir. Tüm biçim özellikleri aynı olan ama aralarında anlam ilişkisi olmayan cümleler, bir bütünün parçası olamaz" (Üstünova, 2011: 160).

Sıralı, bağlı, birleşik, karma cümlelerde birden fazla fiil ve fiilimsi bulunabilir. Bu cümlelerde bulunan fiil ve fiilimsiler birbiriyle *kip-zaman* ve *çatı* bakımından uyumlu olmalıdır. Birleşik yapı cümlelerde *etken* bir fiil/fiilimsi varsa bundan sonraki fiil/fiilimsi *etken* veya tam tersi *edilgen*se bundan sonraki fiil/fiilimsi de *edilgen* çatılı olmalıdır. Birinci cümlede öğrenilen geçmiş zaman varsa bundan sonraki cümle de *öğrenilen geçmiş zamanla* (mİş—mİş) devam etmelidir.

- Örnek cümle:

*Dünya Kadınlar Günü nedeniyle dün Kadıköy Evlendirme Dairesi önünde kadın örgütlerinin üyeleri yürüyüş yapmak istedi. Kadınlar yollarını kesen polisler tarafından kordon altına alınarak belediye otobüslerine ve minibüslere bindirilerek Kadınlar gününün kutlandığı Kadıköy Meydanı'na gönderdiler.*⁵⁴

Yukarıdaki ikinci cümlede geçen fiiller (alınarak--- bindirilerek--- gönderdiler) arasında kip bakımından bir uyumsuzluk vardır: "alın-, bindiril-" fiilleri edilgen çatılıdır. Ancak cümledeki en sonundaki fiil (gönder-) ise etken çatılıdır. Dolayısıyla örnekteki cümlede çatı uyumsuzluğundan kaynaklanan dil yanlışlığı vardır. Sondaki fiil de edilgen çatılı olmalıydı; "...gönderildi." şeklinde yazılmalıydı.

⁵³ Posta Gazetesi 23. 02. 2012

⁵⁴ Hürriyet Gazetesi, Selamet Öz 08. 03. 2004

- Örnek cümle:

Fenerbahçe'de 'kaos' havasının ortadan kaldırılması ve herkesin kendi işine yönelebilmesi için gereken kararlı adımlar atmaktır.⁵⁵

Yukarıdaki cümlede çatı uyumsuzluğundan kaynaklanan dil yanlışı bulunmaktadır. Cümledeki fiilimsilerin ve yüklemdeki fiilin çatıları birbiriyle uyumlu değildir. "kaldırılması" zarf-fiilleri *edilgen* çatılıdır. Ancak yüklemdeki "atmak-tır" isim-fiili ise *etken* çatılıdır. Cümle, "Fenerbahçe'de kaos havasının ortadan kaldırılması ve herkesin kendi işine yönelebilmesi için gereken kararlı adımlar atılmalıdır." şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

Pasdenia'da California Teknoloji Enstitüsü ve Cenevre merkezli CERN'deki araştırmacılar halen kullanılan internet protokollerinden çok daha hızlı olan internet 2 omurgası üzerine yeni bir hız rekoruna imza atıldı.⁵⁶

Yukarıdaki cümlede çatı uyumsuzluğundan kaynaklanan dil yanlışı bulunmaktadır. Yukarıdaki cümlelerin yüklemi *edilgen* değil, *etken* (imza attı) çatılı olmalıydı. Ayrıca bunun dışında *gereksiz sözcük* kullanımına bağlı dil yanlışı da vardır. Cümle; "Pasdenia'da California Teknoloji Enstitüsü ve Cenevre merkezli CERN'deki araştırmacılar, hâlen kullanılan İnternet protokollerinden çok daha hızlı İnternet 2 omurgasıyla yeni bir hız rekoruna imza attı." şeklinde düzeltilbilir.

3.8. Tamlama Yanlışları

Tamlamaların yanlış kurulması, tamlamalardaki eklerin yanlış yere yazılması veya eklerin gereksiz yazılması dil yanlışına sebep olur.

- Örnek cümle:

Milli Eğitim Bakanlığı yüzbinlerce öğretmenleri düşük faizli, uzun vadeli, sandık kredisi ile ev sahibi yapmak için düşmeye bastı.⁵⁷

Yukarıdaki cümlede geçen sıfat tamlaması yanlıştır. "yüzbinlerce öğretmenleri" tamlamasındaki (+IAr) çokluk ekine gerek yoktur. "Yüzbinlerce öğretmeni" yazmak gerekirdi.

- Örnek cümle:

Şampiyonlar Ligi'nde Cim Bom, İtalya Ligi lideri ile deplasmanda berabere kaldı.⁵⁸

Yukarıdaki cümlede tamlama hatası vardır. Cümlede geçen "İtalya Ligi lideri" tamlaması yanlıştır. Tamlama "İtalya lig lideri" şeklinde olmalıydı. Belirtili isim tamlamalarında iki *tamlanan* (*iyelik*) (+[s] I) eki üst üste bulunmaz. Yukarıdaki cümlede geçen tamlama "İtalya lig lideri" "İtalya'nın lig lideri" veya "İtalya liginin lideri" şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

İş Bankası soygununu en ince ayrıntısına kadar planlayan bir doktor. Çetenin elemanları kardeşi ve iki bacanağı.⁵⁹

⁵⁵ Posta Gazetesi, Cem Kerpiççiler 09. 10. 2018

⁵⁶ Sabah Gazetesi 23. 04. 2004

⁵⁷ Takvim Gazetesi 24. 04. 2004

⁵⁸ Posta Gazetesi 14. 02. 2002

⁵⁹ Star Gazetesi 01. 04. 2002

Yukarıdaki cümlede birden fazla dil yanlışı bulunmaktadır. Dil yanlışılarından biri tamlama kuruluşuyla ilgilidir. Cümlede “*kardeşi ve iki bacanağı*” sözcükleri, isim tamlamasının *tamlananıdır*. Dolayısıyla yukarıdaki cümlede *tamlayanın* (doktorun) olmaması dil yanlışına sebep olmuştur. Cümle, “İş Bankası soygununu en ince ayrıntısına kadar planlayan bir doktor (muş). Çetenin elemanları (da) doktorun kardeşi ve iki bacanağı (imiş).” şeklinde düzeltilebilir. Ayrıca cümlede *yüklem* olmadığı için de ikinci bir dil yanlışı yapılmıştır. Yüklem, “... çetenin elemanları kardeşi ve iki bacanağı imiş” şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

*Smava girecek tüm öğrencilerimizin hepsine başarılar dileriz.*⁶⁰

Yukarıdaki cümlede geçen “tüm öğrencilerimizin hepsine” tamlaması yanlıştır. “Tüm” sözcüğüne gerek yoktur. “tüm öğrencilere/ bütün öğrencilerimize” veya “Öğrencilerimizin hepsine” şeklinde tamlama oluşturulabilirdi. Cümledeki tamlamada geçen *tüm* ve *hepsi* sözcükleri anlamdaş sözcüklerdir.

- Örnek cümle:

*Siyasal ve ekonomi ilişkileri çıkmaza girdi.*⁶¹

Yukarıdaki cümlede tamlama yanlışı vardır. Cümledeki “siyasal (ilişkiler)” sözcüğü sıfat, ancak “ekonomi (ilişkiler)” sözcüğü isimdir. Bu tür tamlamalarda tamlayan olan unsurlardan her ikisi de aynı türden olmalıdır. Tamlama, “siyasal ve ekonomik ilişkiler” şeklinde olmalıydı. (sıfat ve sıfat + isim)

3.9. Özne-Yüklem Eksikliğinden Kaynaklanan Dil Yanlışıları

Yüklem, cümlenin temel yapı ögesidir ve doğrudan veya dolaylı olarak zaman anlamı içermektedir (Baskakov, 2017: 41). Özne ise “cümlede yapanı veya olanı karşılayan öge’dir. Yüklem gösterdiği kılışı, oluşu ve durumu üzerine alır; yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiilli cümlelerde yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde ‘olan’ı, diğer cümlelerde ‘yapan’ı karşılayan ögedir” (Karahan, 2008: 18).

Özne-yüklem eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışıları *sıralı, bağlı, birleşik, karma cümlelerde* görülmektedir. “Bu yanlışlardan bir bölümü *özne eksikliğinden* ya da *özne ile yüklem arasındaki uyumsuzluktan* kaynaklanır” (Hepçilingirler, 2004: 350). Türkçede *eksilteli cümle* denilen (*Harman yel ile düğün el ile...*) kullanımlar da vardır ancak bunlar dil yanlışı sayılmaz. Bazen birleşik yapı cümlelerde olması gereken yüklem veya öznenin cümlede bulunmaması dil yanlışına da sebep olur.

- Örnek cümle:

*Bu yaz Türkiye’ ye gelmeyi düşündüğünü ve bizden kendisine yardımcı olmamızı rica etti.*⁶²

Yukarıdaki bağlı cümlenin ilk unsurunda yüklem eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışı yapılmıştır. Bağlaçtan önceki cümlede yüklem yoktur. Cümle, “Bu yaz Türkiye’ ye gelmeyi düşündüğünü **söyledi** ve bizden kendisine yardımcı olmamızı rica etti.” şeklinde yazılmalıydı.

⁶⁰ Bugün Gazetesi 01. 04. 2012

⁶¹ Akşam Gazetesi 11. 06. 2011

⁶² Bugün Gazetesi 03. 04. 2012

- Örnek cümle:

*İsviçre'nin Nyon kentine giden tanışma toplantısında Beşiktaş Kulübü'nün UEFA'daki sorunlu dosyaları da masaya yatırıldı.*⁶³

Yukarıdaki cümlede öznenin bulunmaması dil yanlısına sebep olmuştur. Cümlede “Nyon kentine giden” kim, belli değildir. Cümle, “Beşiktaş Kulübü ve UEFA yetkilileri, İsviçre'nin Nyon kentindeki tanışma toplantısında Kulübün UEFA'daki sorunlu dosyasını masaya yatırdı.” şeklinde düzeltilebilir.

- Örnek cümle:

*Yarın suçluların ifadesi alınacak ve mahkemeye sevk edilecek.*⁶⁴

Yukarıda iki ayrı cümleden oluşan bağlı cümle bulunmaktadır. Birinci cümlede bir dil yanlısı yoktur. Cümlelerin bütün unsurları (zarf tümlecisi-özne-yüklem) yerindedir. Ancak bağlaçtan sonra gelen ikinci cümlede (mahkemeye sevk edilecek.) özne eksiktir. Cümle, “Yarın suçluların ifadesi alınacak ve **suçlular** mahkemeye sevk edilecek.” şeklinde yazılmalıydı. İkinci cümlelerin öznesi yazılmadığında özne, birinci cümlelerin öznesiymiş gibi algılanır. (*Suçluların ifadesi mahkemeye sevk edilecek.*)

- Örnek cümle:

*Eleştirmenler, bu yapıtın niteliksiz olduğunu söyledi ve bir daha basılmadı.*⁶⁵

Yukarıda bağlı cümledeki bağlaçtan sonra gelen cümlelerin öznesi bulunmamaktadır. Birinci cümledeki yüklem (söyledi) *faili* yani *öznesi* bellidir (eleştirmenler); ancak ikinci cümledeki yüklem (basılmadı) *öznesi* belli değildir. Basılmayan nedir?... Cümle, “Eleştirmenler, bu yapıtın niteliksiz olduğunu söyledi ve **yapıt** bir daha basılmadı.” şeklinde yazılmalıydı.

3.10. Özne-Yüklem Arasındaki Teklik-Çokluk ve Kişi Uyumsuzluğundan Kaynaklanan Dil Yanlısı

Cümlede “iş, kılış, oluş, düşünce, duygu, imge, yargı... anlatan sözcüklere yüklem denir” (Gencan, 1971: 71). Yüklem ile özne uyumlu olmalıdır. “Özne ile yüklem; kişi, *tekillik* ve *çoğulluk* bakımından tutarlı oluşuna uygunluk denir. *Tümce*nin temel öğeleri olan özne ile yüklem arasında çeşitli yönlerden bağlılık ve uygunluk vardır. Bunlara dikkat edilmezse *tümce*, sözdizimi kurallarına aykırı düşer” (Dizdaroğlu, 1976: 66) ve dil yanlısı yapılmış olur.

Özne **teklük** olduğunda yüklem de **teklük** olur; özne **çokluk** olduğunda yüklem de **çokluk** olur. Bu, Türkiye Türkçesinde genel bir kuraldır.

Aşağıdaki tabloda kişi bakımından özne-yüklem arasındaki uyum gösterilmektedir.

Tablo 1: Özne-Yüklem Uyumu

ÖZNE	YÜKLEM
I. II. Kişi (ben, sen)	I. Çokluk şahıs
I. III. Kişi (ben, o)	I. Çokluk şahıs
I. II. III. Kişi (ben, sen, o)	I. Çokluk şahıs
II. III. Kişi (sen, o)	II. Çokluk şahıs

⁶³ Habertürk Gazetesi 31. 03. 2012

⁶⁴ Sabah Gazetesi 10. 03. 2012

⁶⁵ Bugün Gazetesi 10. 03. 2012

Türkiye Türkçesindeki bu genel kuralın uygulanışı aşağıdaki örneklerde görülmektedir.

- Doğru kullanıma örnek cümleler:

Hayatta ben en çok babamı sevdim. (Can Yücel)

Yukarıdaki cümlede özne “teklik” yüklem de “teklik”tir.

Bunu yazan Avrupalılar hiç tarih okumamışlar. (Ömer Seyfettin)

Biz yazıcılar, bir hayli mektup alırız. (Falih Rıfkı Atay)

Yukarıdaki iki örnekte özne **çokluk**; yüklem de **çokluk**dur. Dolayısıyla kişi bakımından bir uyumsuzluk bulunmamaktadır. Ancak “öznenin cansız varlık olması durumunda yüklem, *tekil* durumdaki bir eylem görünümündedir” (Aksan, 2015: 89). Başka bir ifadeyle; özne insan dışında varlıksa (*nesne, hayvan adları, organ adları, topluluk adları, isim-fiiller, soyut kavramlar*) özne **çokluk** olsa bile yüklem genellikle **teklik** olur. “Çünkü Türkiye Türkçesinde yüklem *tekil* olmasına yönelik bir eğilim vardır” (Aksan, 2015: 89).

- Dil yanlışına örnek cümle:

Gelişmiş ülkeler, ileri teknolojik ürünlerle birlikte 70 bin ayrı tür kimyasal madde üretmektedirler.⁶⁶

Yukarıdaki cümlede özne, “Gelişmiş ülkeler” tamlamasıdır ve **çokluk**dur. Yüklem ise “üretmektedirler” sözcüğüdür ve **çokluk**dur. Oysa yukarıda açıklanan kurala göre bu cümledeki özne, insan dışında varlık olduğundan yüklem *teklik* olması gerekirdi. Cümlenin yüklemi “üretmektedir” şeklinde yazılmalıydı.

Bu kural edebi eserlerde uygulanmayabilir. *Kişileştirme sanatı* yapılmışsa **özne (çokluk özne)** insan dışında varlık olsa bile yüklem **çokluk** olabilir. Aşağıdaki şiirde olduğu gibi:

Uzak ovalar

Çorak ovalar

Göklerinde uçan koca uçaklar

Nereye giderler, nereden gelirler (Cahit Kulebi)

Yukarıdaki şiirde özne (göklerde uçan koca uçaklar) *çokluk* ve insan dışında varlık olmasına rağmen, *kişileştirme sanatı* yapıldığı için yüklem de (giderler—gelirler) *çokluk* olmuştur.

Özne **teklik** olduğu halde saygı göstermek ya da alay etmek, yermek maksadıyla yüklem **çokluk** olduğu örnekler de vardır:

Hangi mektepten çıktınız? (Ahmet Rasim)

Yukarıdaki örnekte özne (*Sen*) *tekliktir*, ancak yüklem saygı gereği *çokluk*dur. (*çıktınız*)

Başöğretmen, bugün gelecekler efendim. (Ahmet Rasim)

Yukarıdaki örnekte de özne **teklik** (başöğretmen) olmasına rağmen yüklem_(gelecekler) saygı gereği **çokluk**dur.

⁶⁶ Aydoğan, M. (2015). *Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye*. İstanbul: Pozitif Yayıncılık

Naşit Beyefendi berâyı mübaşeret-i vazife bu sabah elbise-i elbiseyi resmiyetlerini libas olarak saray-ı hümayuna azimet buyurmuşlardır. (Ahmet Hamdi Tanpınar)

Yukarıdaki cümlede özne (Naşit Beyefendi) **tekliktir**. Yüklem ise (azimet buyurmuşlardır) **teklilik** olması gerekirken saygı gereği **çokluk** şeklinde yazılmıştır.

Hanımefendi erken kalkmayı pek sevmezler dedi hizmetçi muzipçe. (Halit Ziya Uşaklıgil)

Yukarıdaki cümlede özne (hanımefendi) **teklilik** olmasına rağmen cümleye yergi anlamı vermek için yüklem (sevmezler) **çokluk** şeklinde yazılmıştır.

3.11. Tümleçlerle İlgili Dil Yanlışları

Cümlelerde yüklem ve özne esas olmakla beraber, cümlede işten etkilenen işin; zamanı, yeri, yönü, yapılış tarzı dil mantığına göre açıklanmalıdır (Ergüzel, 2011: 155). Tümleçler işte bunu açıklayan, tamamlayan unsurlardır. Zaten “tümleç sözcüğünün sözlük anlamı ‘tümleyen’ demektir. Sözdiziminde yüklem anlamının türlü yönlerden belirleyen, sınırlayan anlamı daha belirginleştiren öğelere denir” (Dizdaroğlu, 1971: 77).

Tümleç eksikliği ile ilgili dil yanlışları genellikle *birleşik, sıralı, bağlı, karma cümlelerde* görülmektedir. Bu tür cümlelerde olması gereken tümleçlerin (*nesne [düz tümleç] zarf tümleci, dolaylı tümleç [yer tamlayıcısı]...*) hiç olmaması veya ortak öge kullanımının yanlış unsura yönelmesi sebebiyle dil yanlış yapılmaktadır.

- Örnek cümle:

Ortak çözümler bulmak ve hayata geçirmek zorundayız.⁶⁷

Yukarıdaki cümlede nesne eksikliğinde kaynaklanan dil yanlışlığı vardır. Cümle “Ortak çözümler bulmak ve **onları** hayata geçirmek zorundayız.” şeklinde olmalıydı. Neyi hayata geçirmek zorundayız, sorusu yüklem sorulduğunda cevap veren unsur bulunmamakta; bu da dil yanlışlığına sebep olmaktadır.

- Örnek cümle:

Öğrencileri teşvik etmeli, yüreklendirmeli, destek olmalıyız.⁶⁸

Yukarıdaki cümle sıralı cümledir. Birinci cümlede yüklem “teşvik etmeli”yiz; ikinci cümlede yüklem “yüreklendirmeli”yiz, “öğrencileri” sözcüğü ise nesnedir. En sondaki cümlede ise yüklem “destek olmalıyız” sözcüğü, özne üç cümlede de ortak “biz” sözcüğüdür. İkinci cümlede *dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı)* eksikliği sebebiyle dil yanlışlığı yapılmıştır. Kime destek olmalıyız sorusunun cevabı yoktur. Cümle, “Öğrencileri teşvik etmeli, yüreklendirmeli, **onlara** destek olmalıyız.” şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

Günlük hayatımızda ne kadar küçük şeylere kızıyor veya harap ediyoruz.⁶⁹

Yukarıdaki cümle bağlı cümledir. Cümlede özneler ortak (*biz*) yüklem ise farklıdır (*kızıyor--- harap ediyoruz*) Bağlaçtan sonraki ikinci cümlede nesneye ihtiyaç vardır. Belirtili nesne eksikliği (kendimizi) dil yanlışlığına sebep olmuştur. Cümle; “Günlük hayatımızda ne kadar küçük şeylere kızıyor veya **kendimizi** harap ediyoruz.” şeklinde yazılmalıydı.

⁶⁷ Habertürk TV Yiğit Bulut 11. 07. 2009

⁶⁸ Hürriyet Gazetesi 01. 04. 2010

⁶⁹ Kanal D Ana haber bülteni, Mehmet Ali Birand 29. 04. 2008

- Örnek cümle:

Bazı yiyecekler sağlığı yerinde ve yaşlı olmayan kişilerce özellikle yenmelidir.⁷⁰

Yukarıdaki örnek, içinde fiilimsi bulunan birleşik yapı bir cümledir. Bağlaçtan önce (ve) fiilimsi eksikliği vardır. Cümle, “Bazı yiyecekler sağlığı yerinde **olan** ve yaşlı **olmayan** kişilerce özellikle yenmelidir.” şeklinde yazılmalıydı. Bağlaçtan önce fiilimsi (olan) yazılmadığında ikinci cümlenin olumsuz fiilimsisi (olmayan) birinci cümlelenkine bağlanıp dil yanlışına sebep olmaktadır.

3.12. Birden Fazla Yanlış Unsurlarla Kurulan Muğlak ve Mantıksız Cümleler

Bazı cümleler vardır ki cümlede anlatılmak istenilenler açıkça belirtilmez. Bu tür cümleler, “gramer bakımından önemli bir kusuru olmadığı halde, kelime veya kelime grupları arasında anlam ilgisinin kurulmaması sebebiyle, duygu ve düşüncelerin yeterince ifade edilmediği, dolayısıyla bulanık, anlamca kapalı, mantık hatalarının bulunduğu cümleler” (Özbay, 1995: 204) dir.

- Örnek cümle:

Futbol iki ayakla değil, kafa beyin ile birlikte 3 ayakla oynanan bir oyun.⁷¹

Yukarıdaki cümle mantıksız, hatalı bir cümledir. “Futbol iki ayakla birlikte akılla oynanan bir oyundur” mu demek istemiş yazar? “kafa” “beyin” aynı anlamda ve biri gereksiz kullanılmış, ancak yazar yukarıdaki cümlede “3 ayak”la neyi kastetmektedir?

- Örnek cümle:

Ligin anlamını linç edenlerden biri. Geçen yıl hakemlikten el çektirilmesi gerekirdi. Bu sezon da adam gibi yönettiği bir tek maç bile yok. Ama Bülent Yavuz’un hamiliğinde, şehirlerarası teröre davetiye bastırıyor. Çocuklarımızı bu adamdan koruyacak bir yetkili arıyorum. Çok acele!⁷²

Yukarıdaki metinde bulunan cümlelerde birden fazla dil yanlışlığı bulunmakla birlikte, cümlelerde anlatılmak istenilenler de açık, anlaşılır değildir. “Ligin anlamını linç et-” mek ne demektir?

- Örnek cümle:

Tim Marshall ‘Coğrafya Mahkumları’nda modern ve küreselleşen dünyada Hannibal, Sun Tzu ve Büyük İskender’in çok iyi bildiği coğrafya kurallarının, bugünün liderleri jeopolitik geçerliliğini koruduğunun altını çizerken, küresel jeopolitik dinamiklere temel ve kapsamlı açıklamalar getiriyor.⁷³

Yukarıdaki uzun cümle muğlak bir cümledir. Yazarın ne demek istediği açık, net değildir. Bu kadar uzun cümle yerine iki, hatta üç cümle ile anlatılmak istenilenler daha net bir biçimde anlatılabilir. Ayrıca cümlede *tek tırnak* işareti ile geçen kitap adı çift tırnakla yazılmalıydı: “Coğrafya Mahkûmları”

- Örnek cümle:

Dil gibi insana özgü bir sistemin, konuşurların veya dili öğrenmek isteyen ilgi alanına girmesi anlaşılabilir olmakla birlikte, dil bilimsel sorunlarla ilgili amatör açıklamalar ve çalışmalar popüler bakımdan bazen ikna edici olabilen ancak gerçeklerle örtüşmeyen yaygın yanlışlara yol açabilir.⁷⁴

⁷⁰ Posta Gazetesi 11. 08. 2011

⁷¹ Takvim Gazetesi, Alaaddin Metin 09. 03. 2004

⁷² Takvim Gazetesi 23. 03. 2018

⁷³ Hürriyet Gazetesi. Kitap Eki, Daldaki Kedi, Yılmaz Devrim 20.04.2018

⁷⁴ Eker, S. (2015: 3). *Türk Dili I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Yukarıdaki cümlede birden fazla dil yanlışı vardır. Yazarın ne demek istediği tam olarak anlaşılmamaktadır. Bu cümle “Dil gibi insana özgü bir sistemin, dili öğrenmek isteyenlerin ve o dili konuşanların ilgi alanına girmesi anlaşılabilir bir durumdur. Ancak bu kimselerin dilbilimsel sorunlarla ilgili amatör açıklamalar ve çalışmalar yapması yanlıştır. Bu açıklamalar, popüler bakımdan bazen ikna edici olabilir, ancak gerçeklerle örtüşmeyen yaygın yanlışlara yol açabilir.” şeklinde düzeltilbilir. Yazarın tek cümle ile anlatmaya çalıştığı düşünceyi üç cümle hâlinde yazmak gerekir. Bu şekilde anlatılmak istenilen daha açık olabilirdi.

4. Sonuç ve Öneriler

4.1. Sonuç

Türkçe hem sözlü hem yazılı anlatımda doğru kullanılmalıdır. Dil yanlışı yapmamak için herkesin; özellikle basın yayın kuruluşlarının, gazetecilerin, yazarların, eğitimcilerin çok dikkatli olması gerekir. Bu çalışmada görüldü ki dilin doğru kullanımı konusunda gazetecilerin, bazı yazarların eksikleri vardır. Ancak unutulmamalıdır ki Türkçenin doğru kullanılmaması, dil yanlışları ve “dil kirliliği ulusal bir davadır, politik yanı yoktur. Ancak ilköğretimden itibaren verilecek iyi bir eğitimle ortadan kaldırılabılır” (Üstünova, 2011: 298). Dil kültürün temel ögesidir ve “milleti öldüren kültür yoksulluğudur. Türkçe ölürse Türk milleti de yok olur (Ercilasun, 2015: 73). Dolayısıyla “anadili eğitimi ve öğretimine devletçe daha büyük önem gösterilmeli, bu konuda etkin önlemler alınmalıdır” (Aksan, 2015: 156).

Bu çalışmada basın yayın organlarından tespit edilen *elli bir* yanlış cümle *on iki* başlık altında tasnif edilip incelenmiştir. Başlıklar şöyledir: (1) Sözcüklerin, eklerin gereksiz kullanılması, (2) Sözcüklerin yanlış anlamda kullanılması, yanlış sözcük tercihi (3) Sözcüklerin yapısal bozukluğundan kaynaklanan dil yanlışları (4) Noktalama yanlışları (5) Deyim ve atasözü yanlışları (6) Sözcüklerin yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan, sözdizimiyle ilgili dil yanlışları (7) Kip, zaman ve çatılarla ilgili dil yanlışları (8) Tamlama yanlışları (9) Özne-yüklem eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışları (10) Özne-yüklem arasındaki kişi-teklik-çokluk uyumsuzluğundan kaynaklanan dil yanlışları (11) Tümleçlerle ilgili dil yanlışları (12) Birden fazla yanlış unsurlarla kurulan muğlak ve mantıksız cümleler.

Yapılan bu sınıflandırma kesin, değişmez bir tasnif değildir. Çünkü burada veril(e)meyen farklı türdeki dil yanlışlarına, örneklere rastlamak da mümkündür. Eker de “anlatım bozukluklarını kesin çizgilerle ayırmak, sınıflandırmak mümkün değildir. Bazen ses ya da şekil düzeyindeki bir yanlışlık, anlamın *tümce* düzeyinde bozulmasına yol açabilir” (2003: 431) şeklindeki açıklamasıyla bu duruma dikkat çekmektedir. Ancak bu çalışmada, en kötü plan bile plansızlıktan iyidir düşüncesiyle dil yanlışlarının sebeplerini anlayabilmek, anlatabilmek için tasnif yapmanın; hatalı cümleleri başlıklar altında incelemenin doğru olacağı düşünülmüştür. Başlıkların tespitinde konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalardan yararlanılmıştır.

Dil yanlışlarına örnek gösterilip incelenen cümleler daha da fazla olabilirdi, lakin makale hacmini sınırlamak amacıyla her başlık için ortalama dört yanlış cümle incelenmiştir.

4.2. Öneriler

- Dil yanlışlarının yapılmaması için ilkokuldan başlayarak yükseköğretime kadar temel dil becerilerinden yazma eğitimine önem vermeyi gerekli kılmaktadır. Dil yanlışlarına sebep olan unsurları, bu çalışmada belirlenen başlıkları ve başlıklar altında açıklanan bilgileri

unutmamak/unutturmamak gerekir. Tıpkı ilkokuldaki matematik derslerinde öğrencilere ezberletilen çarpım tablosu gibi, konuyu öğrencilere iyice öğretmek dil yanlışı meselesine çözüm olabilir. Bu bağlamda Türkçe derslerinde özellikle *dil yanlışıları* konusuna önem vermek gerekir.

- Konuşurken, yazarken dil yanlışı yapmamak için dilin kurallarını bilmek gerekir. Ancak kuralların bilinmesiyle birlikte bu kuralların uygulamada hayata geçirilmesi lazımdır. Çünkü uygulamaya konulamayan teorik bilgilerin faydası olmayabilir.
- Dil yanlışı yapmamak için mümkünse kısa cümleler kurmak gerekir. Kısa cümlelerle yazmak; anlatılmak istenileni diğer cümle(ler)de devam ettirmek daha doğru yaklaşımdır. Çünkü uzun cümleler *dil yanlışı* yapma ihtimalini arttıran sebeplerdendir.
- Türkçeyi doğru hatta güzel kullanmak herkesin amacı ve ilkesi olmalıdır. Bu konuda bireylerin özellikle aydınların; kitle iletişim araçlarının, kurumların toplumsal sorumluluk taşımaları gerekmektedir.

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. (2015). *Türk Dili I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Akkaya, A. (2012). Öğretmen Adaylarının Konuşma Sorunlarına İlişkin Görüşleri. *Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute. Volume: 9. Issue: 20*.
- Aksan, D. (2015). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını* (8. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (2002). *Dil Yanlışıları* (9. Basım). İstanbul: Adam Yayınları.
- Aktaş, Ş., O. Gündüz (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım Kompozisyon Sanatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ateş, K. (2011). *Türk Dili* (10. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1999). *Dilde Gaflet. Türkçenin Sırları* (16. Baskı). İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Baskakov, A. N. (2017). *Çağdaş Türkçede Cümle* (çeviren: Oktay Selim Karaca). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Develi, H. (2015) *Dil Doktoru* (9. Baskı). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Develioğlu, F. (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. İstanbul: Aydın Kitabevi.
- Dizdaroğlu, H. (1976) *Tümce Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk Dili* (2. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ercilasun, A. B. Korkmaz, Z. Gülensoy, T. Parlatır, İ. Zülfikar, H. Birinci, N. (2015). *Türk Dili ve Kompozisyon* (7. Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2015). *Dilde Birlik* (4. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (1983). *Türk Dil Bilgisi* (7. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergüzel, M. M. (2011). *Üniversiteler İçin Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım* (Editör: E. Boz, E. Yaman). Ankara: Savaş Yayınları.
- Gencan, T. N. (1971) *Dilbilgisi* (Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Göçer, A. (2017). Türkçenin İkinci Dil Olarak Öğretiminde İletişimsel Yöntemin Özellikleri, Kullanımı ve İşlevleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching Volume 5, Issue 4, December*.
- Göçer, A. (2018). *Yazma Uğraşı, Yazma Eğitimi*. Ankara: Pegem A. Yayınları.
- Güleç, İ. (2006). *Annemden Duyduklarım*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Gülensoy, T., Z. Korkmaz, İ. Parlatır, H. Zülfikar, N. Birinci (2015). *Türk Dili ve Kompozisyon* (7. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Hepçilingirler, F. (2001). *Türkçe Of*. İstanbul: Remzi Kitabevi,

- Hepçilingirler, F. (2004). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hepçilingirler, F. (2007). *Dedim Ah*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Karaağaç, G. (2002). *Dil, Tarih ve İnsan*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2008: 9). *Türkçede Söz Dizimi* (13. Basım). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Türkçe I Yazılı Anlatım*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Mutlu, E. (2017). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Ong, W. J. (2018). *Sözlü ve Yazılı Kültür* (Çev: Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul, Metis Yayınları.
- Özbay, M. (1995). Ankara Merkez Ortaokullarındaki Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara.
- Özkan, M., V. Sevinçli (2011). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Parlatır, İ. T. Gülensoy, Z. Korkmaz, H. Zülfişkar, N. Birinci (2015). *Türk Dili ve Kompozisyon* (7. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Üstünova, K. (2011). *Dil Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tutar, H., F. Yıldız (2012) *Örnekleriyle Mesleki Yazışma ve Rapor Hazırlama Teknikleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Türkçe Sözlük (2005). Ankara: (TDK) Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, A., H. Şimşek (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, Y. (2012). *Türkçede Dil Yanlılıları*. İstanbul: Özel Kitaplar.
- Zülfişkar, H. (2012). *Doğru Yazma ve Konuşma Bilgileri 1*. Ankara: Hazar R Yayınları.